

MARCIN OKULSKI

Z PROBLEMATYKI ZDOLNOŚCI PRAWNEJ I ZDOLNOŚCI DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH OSÓB FIZYCZNYCH W ROSYJSKIM PRAWIE CYWILNYM

Miarą racjonalnego działania ustawodawcy jest troska o dobro wspólne, przejawiająca się zarówno w akceptacji przyrodzonych praw, wolności i zdolności człowieka, jak również w stymulacji, kontroli i ocenie jego aktywności, także w obszarze stosunków cywilnoprawnych. Prawo cywilne przenika codzienne życie człowieka, niejednokrotnie zupełnie niezauważalnie, kreuje i podtrzymuje więzi międzyludzkie. Zostawia jednak szeroki margines na własną aktywność jednostek, które w drodze swoich działań stają się podmiotami określonych praw i obowiązków. Poniższe rozważania są próbą oglądu pozycji prawnej człowieka w aspekcie jego zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, poprzez pryzmat doświadczeń doktryny rosyjskiego i radzieckiego prawa cywilnego, jak również współczesnego ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej.

Kluczowym słowem dla określenia człowieka jako podmiotu prawa jest wynikający z rosyjskiej (radzieckiej) tradycji legislacyjnej, odwołującej się do wzorców prawa rzymskiego, termin obywatela (*граждане*)¹. On też otwiera tytuł 3, podrozdziału 2. Osoby (*Лица*), rozdziału I „Postanowienia ogólne” (*Общие положения*), zamieszczonego w części 1. Kodeksu Cywilnego Federacji Rosyjskiej (dalej: k.c.FR)². W obecnie obowiązującym rosyj-

---

Mgr MARCIN OKULSKI – asystent Katedry Prawa Cywilnego i Postępowania Cywilnego, WZNPiE w Tomaszowie Lubelskim; adres do korespondencji: ul. Lwowska 80, 22-600 Tomaszów Lubelski.

¹ Słowo *graždanin* jest podstawą terminu *graždanskoje prawo* (*гражданское право – prawo cywilne*), podobnie jak jego łańcisłki ekwiwalent semantyczny *civis* osnową zwrotu *ius civile*.

² Do tej pory w Federacji Rosyjskiej uchwalono trzy części nowego kodeksu cywilnego: *Гражданский кодекс Российской Федерации. Часть 1, ФЗ от 30.11.1994 г., № 51-ФЗ*;

skim kodeksie cywilnym ustawodawca uzupełnił go zwrotem osoby fizyczne (*физические лица*). Nie oznacza to jednak utożsamiania obu terminów, bowiem już z art. 2 p. 1 u.4 k.c.FR wynika, że w stosunkach, w których uczestniczą obywatele innych państw, bądź osoby nieposiadające obywatelstwa, możliwe jest odejście zasad ich dotyczących na mocy Prawa Federalnego (*Федеральный Закон*)³, co z uwagi na ochronę słusznych interesów państwa jest w pełni zrozumiałe.

Zasadą jest wypowiedziana w art. 1 p. 1 k.c.FR równość uczestników stosunków cywilnoprawnych, zabezpieczenie praw i ich sądowa ochrona. Ograniczenie praw może nastąpić na podstawie aktu o randze ustawowej i jedynie w takiej mierze, w jakiej zastosowanie jest konieczne w celu ochrony konstytucyjnych podstaw ustrojowych państwa, moralności, zdrowia, praw i interesów prawnych innych osób, obrony kraju i bezpieczeństwa państwa (art. 1. p. 2 u.3 k.c.FR).

Aby jednak zgodnie z zasadą autonomii woli stron, odzwierciedloną w art. 1 p. 2 u.1 k.c.FR, podmioty prawa cywilnego mogły realizować swoje uprawnienia, powinny być wyposażone w pewien potencjał, którego wyzwolenie w znacznej mierze wynika z woli ustawodawcy, umożliwiając im stanie się podmiotami praw i obowiązków, jak również kreowanie swojej sytuacji prawnej poprzez skuteczne oświadczenia woli. Taki potencjał określany jest terminami zdolność prawna (*правоспособность*) i zdolność do czynności prawnych (*дееспособность*).

Ugruntowana w doktrynie prawa definicja, mająca swoje ustawowe odbicie w art. 17 p. 1⁴, identyfikuje zdolność prawną ze zdolnością bycia podmiotem praw i obowiązków, czyli kimś, kto może posiadać określone prawa i może

---

Гражданский кодекс Российской Федерации. Часть 2, ФЗ от 26.01.1996 г. № 14-ФЗ; Гражданский кодекс Российской Федерации. Часть 3, ФЗ от 26.11.2001 г. № 146-ФЗ. W pierwszej części kodeksu cywilnego FR zawarto trzy rozdziały: rozdział I („Postanowienia ogólne”), rozdział II („Prawo własności i inne prawa rzeczowe”), rozdział III („Część ogólna prawa zobowiązaniowego”). Rozdziały dzielą się na podrozdziały, w obrębie których mniejszą jednostką podziału są tytuły. W tytułach zaś zawierają się artykuły, których treść pogrupowana jest niekiedy w punktach. Ustęp stanowi najmniejszą jednostkę podziału. Niekiedy w ramach tytułów pojawiają się artykuły, których zawartość pogrupowana jest w paragrafach lub w podparagrafach.

³ Pojęcie Prawa Federalnego jest w zasadzie tożsame z pojęciem ustawy obowiązującym na gruncie prawa polskiego.

⁴ Art. 17 p. 1 k.c.FR brzmi: „Способность иметь гражданские права нести обязанности (гражданская правоспособность) признается в равной мере за всеми гражданами”. Treść tego artykułu najlepiej przetłumaczyć można, jak się wydaje, w następujący sposób: „Uznaje się, że wszyscy obywatele (osoby fizyczne – przyp. M. O.) w równej mierze mają zdolność posiadania praw i niesienia obowiązków (zdolność prawna)”.

być obarczony określonymi obowiązkami⁵. Definiowanie zdolności prawnej *idem per idem* nie prowadzi do wyjaśnienia jej natury. Dlatego w rosyjskiej nauce prawa podejmowane są dyskusje zmierzające do wyjaśnienia tego pojęcia. Na ich tle zarysowują się w tym zakresie pewne różnice stanowisk.

Jeden z poglądów, zasługujący na podtrzymanie, opiera się na słusznym założeniu, że wszelka zdolność to wrodzony (przyrodzony) dar, uzdolnienie⁶, pewien stan stwarzający człowiekowi określone możliwości. Jeżeli nadamy takiemu spostrzeżeniu sens prawny, to pod zdolnością prawną będziemy rozumieć przyrodzoną możliwość człowieka bycia podmiotem prawa. Stąd już tylko krok do stwierdzenia, że zdolność prawna nie ma charakteru normatywnego⁷.

Trudności w opisywaniu zdolności prawnej spowodowały nie tylko brak szerokiego zainteresowania przedstawicieli doktryny rosyjskiej i radzieckiej wyjaśnieniem jej istoty, ale także „zepchnięcie” zdolności prawnej do kategorii specyficznego prawa podmiotowego (*субъективное право*)⁸. To wyjątkowe prawo podmiotowe rozpatrywane jest przy tym jako konkretna możliwość postępowania, powiązana relacyjnie z abstrakcyjną możliwością, jaką jest zdolność prawna. Abstrakcyjna możliwość stanowi istotę, która przejawia się w konkretnej możliwości⁹. Pogląd ten jest nie do przyjęcia, zważywszy na to, że w zakres treści zdolności prawnej nie sposób wpisać możliwości żądania konkretnego zachowania od podmiotu, na którym ciąży określony obowiązek. Jeżeli uznać zdolność prawną za prawo (zespół uprawnień), to jak wskazać i nazwać podmiot, na którym ciąży odpowiadający temu prawu obowiązek¹⁰.

---

⁵ Пор. А. М. Н е ч а е в а, *Правоспособность и дееспособность физических лиц как субъектов гражданских прав*, w: *Субъекты гражданского права*, ред. Т. Е. Абова, Москва: Институт государства и права РАН 2000, с. 6; И. Ф. З а й ц е в, *Граждане (физические лица)*, w: *Российское гражданское право*, ред. З. Г. Крылова, Э. П. Гаврилова, Учебник, Москва 2001, с. 21, 2 изд; А. М. Н е ч а е в а, *О правоспособности и дееспособности физических лиц*, „Государство и право” 2001, № 2, с. 29 и сл.

⁶ Пор. С. И. О ж е г о в, *Словарь русского языка*, Москва: Русский язык, 1988, с. 618.

⁷ Stanowisko takie zajmuje np. А. М. Nieczajewa wskazując, że skoro zdolność prawna to cecha nierozdzielnie związana z osobą (przyrodzona), nieprawidłowe byłoby mówienie, że „przesłanką zdolności prawnej są ustawy i inne akty prawne, działania obywateli”, które pomimo że nie są prawnie przewidziane, to na mocy zasad ogólnych i sensu ustawodawstwa cywilnego kreują prawa cywilne i obowiązki. Ani ustawa, ani inny akt nie mogą – jej zdaniem – i nie kreują zdolności prawnej jako określonego stanu osoby fizycznej”; zob. Н е ч а е в а, dz. cyt., с. 7.

⁸ Тамże, s. 7.

⁹ В. А. М у с и н, *К вопросу о соотношении гражданской правоспособности и субъективных прав*, „Вестник ЛГУ”, 1964, № 17, Выпуск 3, с. 109.

¹⁰ Stanowisko takie zajmuje np. О.А. Krasawczikow uzupełniając tę myśl o twierdzenie,

Prawo podmiotowe jest możliwością określonego zachowania podmiotu, w konkretnym stosunku cywilnoprawnym, a możliwość ta posiada zabezpieczenie w obowiązku prawnym nałożonym na drugą stronę tego stosunku. Natomiast zdolność prawna nie może być uznana za jakikolwiek element stosunku cywilnoprawnego, wiążący jej posiadacza z inną osobą obarczoną konkretnym obowiązkiem.

Bez wątplenia istnieje ścisła relacja pomiędzy zdolnością prawną a prawem podmiotowym, bowiem zdolność prawna warunkuje możliwość korzystania z określonych praw. Nawet jeśliby zgodzić się na kwalifikację zdolności prawnej jako prawa podmiotowego, jak zauważają inni przedstawiciele rosyjskiej nauki, należałoby wskazać na różnice pomiędzy zdolnością prawną a innymi prawami¹¹. W świetle takiego porównania można wyróżnić trzy istotne jej cechy. Zdolność prawna posiada niepowtarzalną treść, a jej przeznaczenie ma charakter gwarancyjny, zabezpieczający prawną możliwość korzystania z określonych praw przez osobę fizyczną, ma również możliwość występowania w roli podmiotu posiadającego określone obowiązki. Stanowi nierozzerwalny związek zdolności prawnej z osobą, która ją posiada.

Próby lakonicznego definiowania zdolności prawnej jako zdolności osoby do posiadania prawa i dźwigania obowiązków¹², bądź zdolności bycia podmiotem prawa¹³ czy też bycia podmiotem praw i obowiązków¹⁴, powodują niedosyt, nie opisując w sposób wystarczający szerokiego treściowo pojęcia. Wskazując na abstrakcyjny charakter zdolności prawnej wyrażono także pogląd, że jest ona „sumarycznym wyrażeniem wszystkich dopuszczonych przez porządek prawny praw i obowiązków” i jest niezależna od ilości przysługujących jednostce w każdym dowolnym momencie praw podmiotowych¹⁵. W związku z tym, wszystkie przysługujące człowiekowi prawa są nieodłącz-

---

że podmiotem takim nie będzie z pewnością jakiś „inny konkretny człowiek, ani inna organizacja o charakterze kolektywnym, [...] nie będzie [...] państwo. W przeciwnym wypadku konieczne byłoby udzielenie odpowiedzi na pytanie: jaka jest treść tego obowiązku? Ale takie pytanie, oczywiście, zostanie bez odpowiedzi”; zob. О. А. К р а с а в ч и к о в, *Юридические факты в советском гражданском праве*, Moskwa 1958, s. 39.

¹¹ Zob. *Гражданское право. Учебник*, т. I, ред. Е. А. Суханов, Moskwa: Издат БЕК, 1998, s. 115, 2 изд.

¹² З. Г. К р ы л о в а, Э. П. Г а в р и л о в а, *Российское гражданское право*, Moskwa 2001, s. 23, 2 изд.

¹³ В. И. С и н а й с к и й, *Русское гражданское право*, Moskwa 2002, s. 97.

¹⁴ С. Н. Б р а т у с ь, О. С. И о ф ф е, *Гражданское право*, Moskwa 1967, s. 25.

¹⁵ С. Н. Б р а т у с ь, *О соотношении гражданской правоспособности и субъективных прав*, „Советское государство и право” 1949, N° 8, s. 36.

nie związane z istnieniem zdolności prawnej. Nie można jej jednak traktować li tylko jako elastycznej formy zmieniającej swój kształt w zależności od ilości praw podmiotowych, przysługujących określonej osobie w danym momencie. Zdolność prawna jest co prawda warunkiem korzystania z praw podmiotowych, brakuje jednak relacji odwrotnej, co oznacza, że ograniczenie tych praw nie umniejsza jakościowo zdolności prawnej, której byt jest niezależny od bytu prawa podmiotowego. Należy więc zgodzić się ze stanowiskiem, że zdolność prawna człowieka nie ustanie nawet wtedy, gdy pozbawi się go wszystkich praw¹⁶.

Potencjał cywilnoprawny jednostki, wyrażony w zdolności prawnej, uwidoczniony zostaje w realizacji jej praw i wykonywaniu obowiązków. Przysługujące zaś człowiekowi prawa i ciężar jego obowiązków można opisać pojęciem treści zdolności prawnej (*содержание правоспособности*). W art. 18 k.c.FR rosyjski ustawodawca przedstawił otwarty katalog praw i obowiązków, których podmiotami mogą być obywatele (osoby fizyczne). Zgodnie z nim, każdy może mieć majątek oparty na prawie własności, dziedziczyć, być testatorem, prowadzić przedsiębiorstwo lub zajmować się inną niezakazaną przez prawo działalnością. Osoba fizyczna ma prawo samodzielnie bądź z innymi osobami (fizycznymi, prawnymi) powoływać do życia osoby prawne, dokonywać czynności prawnych i być stroną stosunków zobowiązaniowych. Ze zdolności prawnej wypływa możliwość decydowania o miejscu zamieszkania, podejmowania intelektualnej działalności, której owoce chronione są prawem, a także posiadania majątkowych i osobistych niemajątkowych praw.

Używając w art. 17 p. 2 k.c.FR czasownika powstać (*возникнуть*)¹⁷ w odniesieniu do początku zdolności prawnej, ustawodawca, jak mogłoby się wydawać, wskazuje na niezależność (biorąc pod uwagę znaczenie słowa *возникнуть*) powstania zdolności prawnej od norm prawa pozytywnego. Uznając taką niezależność przyznamy tym samym brak uprawnienia do jej wartościowania ze względu na wiek, płeć, rasę, wyznanie, a to prowadzi do aprobaty, wypowiedzianej w art. 1 p. 1 k.c.FR zasady równości podmiotów

---

¹⁶ Рог. Д. И. М е й е р, *Русское гражданское право*, ч. 1. *По исправленному и дополненному 8 изд. 1902*, Москва 1997, с. 84; С. Н. Б р а т у с ь, *Субъекты гражданского права*, Москва 1950, с. 6.

¹⁷ Słowu *возникнуть* przypisywane są następujące znaczenia: powstać, utworzyć się, wytworzyć się, zrodzić się, vzniknąć (arch). Podawane przez autorów słownika jego synonimy to: *начаться* (rozpocząć się, otrzymać początek) *образоваться* (tworzyć się, ukształtować się), *зародиться* (rozpocząć życie, pojawić się). Zob. *Большой русско-польский словарь*, Москва–Варшава: Русский язык, Вездз Повшехна, 1986, с. 138.

prawa. Równość ta nie oznacza niczego innego, jak tylko identyczną treść zdolności prawnej każdego człowieka¹⁸. Nie można więc zgodzić się z twierdzeniem, że zdolność prawna niektórych osób fizycznych może mieć specjalny charakter na wzór specjalnej zdolności prawnej osób prawnych¹⁹.

Nierozzerwalność zdolności prawnej z osobą ludzką potwierdza brzmienie art. 22 k.c.FR. Z jego treści wynika bezskuteczność ograniczenia kogokolwiek w zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych w inny sposób, niż w porządku i przypadkach przewidzianych przez prawo. Dopuszczalność ustawowej reglamentacji ograniczenia zdolności prawnej i porównanie jej w tym aspekcie ze zdolnością do czynności prawnych, wydaje się przeczyć postawionej wcześniej tezie, popartej argumentem natury językowej, o niemożności ingerencji w zdolność prawną. Czy w rzeczywistości mamy do czynienia z ograniczeniem zdolności prawnej, czy jedynie z ograniczeniem pewnych praw? Rosyjskie prawo nie przewiduje pozbawienia obywatela zdolności prawnej. Nie wylicza także okoliczności, na podstawie których dałoby się jednoznacznie stwierdzić, że nakładane na osobę fizyczną, „dolegliwości” powinny być rozumiane jako ograniczenie zdolności prawnej, a nie jedynie jako pozbawienie możliwości korzystania z określonych uprawnień i bycia podmiotem konkretnych obowiązków. Konstytucja Federacji Rosyjskiej w art. 87 p.p. 2, 3 i art. 88 wskazuje co prawda okoliczności potwierdzające kompetencję państwa do ograniczenia praw i wolności obywateli²⁰, nie kojarzy jednak tych faktów z ograniczeniem zdolności prawnej.

---

¹⁸ Nie można uznać za odstępstwo od zasady równości faktycznej bądź prawnej niemożności (niemożliwości) korzystania z określonych praw i bycia podmiotem określonych obowiązków (chorzy psychicznie, niepełnoletni) Ograniczenie to nie dotyczy przecież zdolności prawnej, w której ta równość się wyraża, a jedynie określonych praw. (Por. Я. П. В е р б е с, *Основные проблемы правосубъектности в советском гражданском и семейном праве*, Москва 1994, с. 53). Także niemożność korzystania ze swoich praw przez dziecko poczęte, ale nienarodzone (*nasciturus*) nie dowodzi, że nie posiada ono zdolności prawnej. Tym bardziej, że interesy dziecka nienarodzonego podlegają ochronie prawnej. Prawo rosyjskie dopuszcza np. do spadkobrania również takie osoby, które zostały poczęte za życia spadkodawcy i urodziły się żywe już po otwarciu spadku (por. art. 1163 p. 3 i art. 1166 k.c.FR).

¹⁹ Н е ч а е в а, dz. cyt., с. 8.

²⁰ Ograniczenie takie może być dokonane na ściśle określony w prawie federalnym czas i na wypadek nadzwyczajnych okoliczności: wprowadzenie stanu wojennego (agresja skierowana przeciw Federacji Rosyjskiej, bezpośrednia groźba agresji) albo stanu nadzwyczajnego. Wprowadzając stan wojenny albo nadzwyczajny Prezydent Federacji Rosyjskiej powiadamia o tym Radę Federacji i Dumę Państwową. Zob. *Конституция РФ от 12 декабря 1993 г.*, ст. 87-88, „Российская газета” от 25 декабря 1993 г.

Niedopuszczalne jest także zrzeczenie się w pełni, bądź w części zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych (p. 3 art. 22 k.c.FR). Stwierdzając jednak, że na mocy przepisu prawa, w drodze wyjątku, czynności prawne zmierzające do ograniczenia zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych mogą mieć miejsce, ustawodawca – jak się wydaje – postrzega zdolność prawną jako konstrukcję wieloelementową, w związku z czym częściowe pozbawienie zdolności prawnej polegałoby na „zubożeniu” jej o określony element w trybie ustawowym lub w drodze czynności prawnej. Jak wcześniej ustaliliśmy, takie rozumienie zdolności prawnej jest nietrafne, ponieważ ograniczenie może dotyczyć wyłącznie określonego prawa, nie zaś cechy człowieka istotowo z nim związanej. Toteż ograniczenia dotyczące np. uczestnictwa osób fizycznych w niektórych typach spółek (art. 66 p. 4 u. 5, art. 82 p. 3 k.c.FR) czy też uniemożliwienie wyboru miejsca zamieszkania, ograniczenie wolności wyboru zajęcia itp., wynikające z faktu zgodnego z prawem pozbawienia wolności, nie są ingerencją w zdolność prawną, a jedynie w określone prawa i wolności.

Pojęcie zdolności do czynności prawnych, utrwalone w art. 21 p. 1 k.c.FR, jest rozwinięciem definicji ustawowej zdolności do czynności prawnych, zawartej w art. 11 poprzednio obowiązującego kodeksu cywilnego RSFR²¹, którą rozumiano jako zdolność nabywania praw cywilnych i kreowania swoich obowiązków. Poszerzenie definicji zdolności prawnej nie niwecząc sensu swojej kodeksowej poprzedniczki sprawiło, że zdolność do czynności prawnych, jako faktyczna możliwość (zdolność) podmiotu dokonującego czynności prawnych lub podejmującego określone działania mające znaczenie prawne i nakierowane na powstanie, zmianę, zniesienie lub realizację praw cywilnych²², jest postrzegana jako zjawisko dynamiczne²³. Obecnie obowiązujący w Federacji Rosyjskiej kodeks cywilny określa zdolność do czyn-

---

²¹ *Гражданский кодекс РСФСР* (Kodeks Cywilny Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Radzieckiej). Opublikowany po raz pierwszy w „Ведомости ВС РСФСР” 1964, № 24, ст. 407, podlegał licznym zmianom. Jego postanowienia mają moc prawną w zakresie stosunków cywilnoprawnych, o ile nie sprzeciwiają się aktom prawnym Federacji Rosyjskiej, przyjętym po 12 czerwca 1990, i innym aktom obowiązującym na terytorium tego państwa (por. „Постановление ВС РФ” от 14.07.1992, № 3301-1).

²² *Словарь гражданского права*, ред. В. В. Залесский Москва 1997, с. 49.

²³ Dynamikę jako cechę zdolności do czynności prawnych podkreśla np. А. М. Nieczajewa (dz. cyt., с. 9); por. także: *Гражданский кодекс Российской Федерации. Часть первая. Научно-практический комментарий*, ред. Т. Е. Абова, А. Ю. Кабалкин, В. П. Мозолин, Москва: Издательство БЕК, 1996, с. 50.

ności prawych jako „zdolność obywatela swoimi działaniami nabywać i realizować prawa cywilne, tworzyć dla siebie obowiązki cywilne i spełniać je”.

O ile zdolność prawna ma charakter niezmienny, stabilny, o tyle zdolność do czynności prawnych, postrzegana z perspektywy działań podmiotu nią obdarowanego i w aspekcie potencjalnej możliwości ingerencji ustawodawcy w jej kształt, uwypatnia swój plastyczny charakter. Ewolucja pojęcia zdolności do czynności prawnych ma swoje uzasadnienie w postulatach uczonych, apelujących o to, aby ustawodawca przyznając obywatelom (osobom fizycznym) zdolność nabywania praw i kreowania obowiązków, przyznał im zarazem możliwość realizacji praw i wypełniania obowiązków²⁴. Tak pojmowana zdolność łączy w sobie zdolność do dokonywania czynności prawnych (*сделкоспособность*) oraz zdolność do odpowiedzialności deliktowej (*деликтоспособность*). Nie jest zatem zdolnością „wyłącznie” do czynności prawnych, ale również do innych działań wywołujących skutki prawne.

Warunkiem powstania pełnej zdolności do czynności prawnych, zgodnie z treścią art. 21 p. 1 k.c.FR, jest osiągnięcie pełnoletności, czyli ukończenie osiemnastego roku życia. Wyjątek od tej reguły ogólnej został ustanowiony już w p. 2 tego artykułu, bowiem pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się także z chwilą wstąpienia w związek małżeński. Tak nabytej zdolności nie traci się po rozwiązaniu małżeństwa, chociażby nastąpiło to przed ukończeniem osiemnastego roku życia (art. 21 p. 2 u. 2 w zw. art. 13 Kodeksu Rodzinnego Federacji Rosyjskiej). Dopuszczalność wstępowania w związek małżeński osób niepełnoletnich poniżej szesnastego roku życia wynika z aprobaty przez państwo rosyjskie odmienności etniczno-kulturowych mieszkańców Federacji, które przenikając również płaszczyznę prawa, oddziałują na treść norm prawa wewnętrznego obowiązującego w granicach tzw. Podmiotów Federacji Rosyjskiej (*Субъекты Российской Федерации*)²⁵.

---

²⁴ В. П. Г р и б а н о в, *Основные проблемы существования и защиты гражданских прав*, Москва 1970, с. 11.

²⁵ Rosyjska Federacja zgodnie z art. 5 Konstytucji składa się z równoprawnych podmiotów. W stosunkach wzajemnych z organami władzy państwowej wszystkie Podmioty Federacji Rosyjskiej są między sobą równe w prawach. W Państwie Rosyjskim wyodrębnia się 88 podmiotów (stan na grudzień 2005 r.), ale ich liczba zmniejszy się, bowiem przeprowadzono już referendum na rzecz połączenia mniejszych jednostek w większe organizmy terytorialne. Obecnie w składzie Federacji Rosyjskiej jest 21 republik, 48 obwodów, 7 krajów, 1 obwód autonomiczny, 9 okręgów autonomicznych, 2 miasta o znaczeniu federalnym. Zob. <http://www.gov.ru/main/regions/regioni-44.html>, http://ru.wikipedia.org/wiki/Субъекты_Российской_Федерации

Pojawienie się pełnej zdolności do czynności prawnych powinno być świadectwem dojrzałości prawnej osoby fizycznej, którą należy postrzegać jako komponent „pełnej” dojrzałości człowieka, wyrażającej się sumarycznie w dojrzałości fizycznej, psychicznej i społecznej. Nie sposób jednak nie zauważyć braku wielu jej cech u młodego człowieka zawierającego związek małżeński przed ukończeniem osiemnastego roku życia. Jeśliby nawet uznać jego dojrzałość fizyczną, to łatwo wskazać niedostatki dojrzałości psychicznej przejawiającej się w racjonalnym kierowaniu swoim postępowaniem. Błędem byłoby też uznać jego pełną gotowość do samodzielnego wypełniania ról społecznych.

Zasadą jest, jak wspomnieliśmy wcześniej, zachowanie pełnej zdolności do czynności prawnych przez byłych małżonków, bez względu na ich wiek po rozwiązaniu małżeństwa. Nie oznacza to jednak braku prawnej możliwości ograniczenia ich zdolności do czynności prawnych. Na kanwie art. 29 p. 1 k.c.FR sąd jest uprawniony do uznania każdego za niezdolnego do czynności prawnych, z powodu niemożności rozumienia przez niego znaczenia swoich czynów i kierowania swoim postępowaniem wskutek rozstroju psychicznego. Także uznając małżeństwo za nieważne sąd może postanowić o utracie przez niepełnoletniego (byłego „małżonka”) pełnej zdolności do czynności prawnych. Sąd, któremu ustawodawca nakreśliła w tej materii elastyczne ramy działania, upoważniony jest również do oznaczenia momentu utraty zdolności (art. 21 p. 2 u. 3 k.c.FR). Możliwość ograniczenia zdolności prawnej jako zjawiska o charakterze niepodzielnym należy, jak się wydaje, wykluczyć. Nie budzi jednak wątpliwości przyznanie sądowi przez ustawodawcę kompetencji ograniczenia zdolności do czynności prawnych (art. 30 p. 1 k.c.FR). Skorzystanie przez sąd z przysługujących mu w tej mierze uprawnień uwarunkowane jest istnieniem przesłanek wskazanych w ustawie, a ramy działania sądu wyznaczają, zgodnie z u. 1 p. 1 art. 30 k.c.FR, przepisy prawa postępowania cywilnego. Ograniczenie zdolności do czynności prawnych może nastąpić, gdy na skutek nadużywania napojów alkoholowych lub środków narkotycznych obywatel (osoba fizyczna) stawia swoją rodzinę w ciężkim położeniu materialnym. Dodatkowo sąd ustanawia nad nim kuratelę. Samodzielność osoby nie posiadającej pełnej zdolności do czynności prawnych w dokonywaniu czynności prawnych ogranicza się do drobnych spraw życia codziennego. Zgoda kuratora jest warunkiem dokonywania przez nią innych czynności prawnych, jak również otrzymywania wynagrodzenia za pracę, renty (emerytury), i innych dochodów. Jednakże objęty kuratelą „samodzielnie ponosi odpowiedzialność majątkową wynikającą z czynności prawnych i za wyrządzoną przez niego szkodę” (art. 30 p. 1 u. 3 k.c.FR).

Odstępstwem od zasady nabywania pełnej zdolności do czynności prawnych wraz z uzyskaniem pełnoletności jest emancypacja²⁶. Prowadzi ona do wyzwolenia niepełnoletniego spod opieki rodzicielskiej, ale także do samodzielnej odpowiedzialności emancypowanego za zobowiązania. Konieczność wprowadzenia instytucji emancypacji do nowego kodeksu cywilnego uzasadnia się dynamicznymi zmianami ekonomiki rosyjskiej, na skutek reform gospodarczych ostatniego dziesięciolecia XX w., które przyczyniły się także do zmiany mentalności obywateli²⁷.

Pod pojęciem emancypacji utrwalonym w art. 27 k.c.FR należy rozumieć ogłoszenie niepełnoletniego, który ukończył szesnaście lat, w pełni zdolnym do czynności prawnych, jeżeli pracuje na podstawie umowy o pracę (kontrakt), albo za zgodą rodziców zajmuje się działalnością gospodarczą. Na tle tej wyjątkowej regulacji rodzą się pytania: czy stwierdzenie przekroczenia określonej granicy wieku (łącznie z innymi koniecznymi przesłankami) jest wystarczające dla prawnego urzeczywistnienia emancypacji?; czy nieistotny jest, a przez to niekonieczny do zweryfikowania, stopień rozwoju psychicznego i społecznego „kandydata” do uwolnienia spod władzy rodzicielskiej i obdarzenia go pełną zdolnością do czynności prawnych?; czy motywów zgody rodziców nie należy oceniać w świetle zasady dobra dziecka?

Drogę do wyzwolenia spod opieki rodziców otwiera bez wątpienia stosowne oświadczenie niepełnoletniego, chociaż ustawa przemilcza ten fakt. Emancypacja dochodzi do skutku na mocy postanowienia organu opieki i kurateli przy obopólnej zgodzie rodziców, a w ich braku – przedstawicieli ustawowych. W uzasadnionych przypadkach możliwe jest zastępcze wyrażenie zgody przez sąd, jeśli nie wyraziło jej jedno lub żadne z obojga rodziców. Badając przesłanki emancypacji organ opieki i kurateli, a tam gdzie to konieczne

---

²⁶ *Emancipatio* – w prawie rzymskim oswobodzenie dzieci spod władzy ojca (*paterfamilias*) wskutek pozornej sprzedaży windykacyjnej. Przed panowaniem cesarza Justyniana emancypacji dokonywano w drodze *mancipatio*, czyli aktu kupna-sprzedaży. Dla wyzwolenia syna wymagana była trzykrotna jego sprzedaż tej samej osobie. Na skutek trzeciej sprzedaży syn stawał się wolny od władzy ojcowskiej: *Si pater <ter> filium venum duit, a patre filius liber esto* (*Gai Institutiones, Commentarius primus: de personis*, 132 (G. I, 132)). Emancypacja córek (G. I, 134) i wnuków (G. I, 135a) następowała po jednokrotnej sprzedaży. Za panowania Justyniana do emancypacji prowadziło oświadczenie woli złożone przez ojca, potwierdzone przez dziecko. Zob. W. R o z w a d o w s k i, *Gai Institutiones. Instytucje Gaiusa. Tekst i przekład*, Poznań: Przeds. Wydawn. Ars boni et aequi, 2003, s. 25-27 nn.; *Римское частное право*, ред. И. Б. Навицкий, И. С. Петерский, Москва: Учебник, 1994, с. 89 и сл.

²⁷ Ю. Б е с п а л о в, *Пределы прав несовершеннолетних эманципированных граждан*, „Российская Юстиция” 2001, № 8.

także sąd, powinien wśród wielu okoliczności ocenić trwałość i stabilność źródła dochodów niepełnoletniego, jak również ich wysokość.

Emancypacja nie otwiera jednak drogi do posiadania wszystkich praw i obowiązków, czego potwierdzeniem jest postanowienie Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Arbitrażowego Federacji Rosyjskiej. Zgodnie z jego treścią emancypowany niepełnoletni posiada w pełnym zakresie wszystkie prawa i obowiązki, z wyjątkiem tych, których posiadanie uzależnione jest od osiągnięcia ustawowo określonej granicy wieku²⁸.

Podmioty prawa, które nie korzystają z dobrodziejstwa emancypacji czy też nie uzyskują pełnej zdolności do czynności prawnych na skutek zawarcia związku małżeńskiego, posiadają węższy zakres możliwości nabywania praw i obowiązków. Ograniczenie takie znajduje swoje uzasadnienie między innymi w stopniu ich dojrzałości, która ewoluuje wraz z wiekiem. Mając na uwadze kryterium wieku, rosyjski ustawodawca zdecydował arbitralnie o podziale niepełnoletnich na grupy, przyznając im zarazem odpowiedni zakres zdolności do czynności prawnych. Pierwszą grupę tworzą małoletni, którzy ukończyli szósty rok życia, a nie ukończyli czternastu lat (art. 28 p. 1 k.c.FR), drugą zaś niepełnoletni od czternastego do osiemnastego roku życia (art. 26 p. 1 k.c.FR).

Pozycja prawna małoletnich nie pozwala im samodzielnie dokonywać czynności prawnych. W ich imieniu mogą to czynić rodzice, przysposabiający lub opiekunowie. Ograniczenie nie dotyczy jednak drobnych czynności prawnych życia codziennego, czynności nakierowanych na bezpłatne uzyskanie korzyści, niewymagających potwierdzenia notarialnego albo rejestracji państwowej. Małoletni może swobodnie rozporządzać środkami przekazanymi mu w tym celu przez przedstawicieli ustawowych albo za ich zgodą przez osoby trzecie (art. 28 p. 2 k.c.FR). Za zobowiązania, których źródłem są wspomniane czynności prawne, odpowiedzialność majątkową ponoszą rodzice, przysposabiający lub opiekunowie małoletniego. Mogą jednak uwolnić się od tej odpowiedzialności, jeśli udowodnią, że za naruszenie stosunku zobowiązaniowego nie ponoszą winy. Kodeks cywilny przewiduje także odpowiedzialność

---

²⁸ Zob. *Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации и Пленума Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации от 1 июля 1996 г., № 6/8*, п. 16; Ograniczenia te dotyczą np.: możliwości posiadania broni (zob. *Закон РФ Об оружии*, ст. 13), odbywania służby wojskowej (zob. *Закон РФ О воинской обязанности и военной службе*, ст. 19), dokonania przysposobienia (zob. *Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 4 июля 1997 г., № 9 О применении судами законодательства при рассмотрении дел об установлении усыновления*).

opiekunów prawnych za szkodę wyrządzoną przez małoletnich (art. 28 p. 3 k.c.FR). Zbyt ogólnie ujęty w art. 28 k.c.FR zakres czynności prawnych dozwolonych małoletniemu, opisany częściowo zwrotami subiektywnej oceny – „drobne czynności prawne dnia codziennego” (*мелкие бытовые сделки*), czy „czynności nakierowane na nieodpłatne uzyskanie korzyści” (*сделки, направленные на безвозмездное получение выгоды*), nie daje właściwego wyobrażenia o tym, jakimi właściwie środkami upoważniony jest rozporządzać małoletni, zważywszy chociażby na stopień zamożności jego rodziców, subiektywizm oceny wartości świadczenia, rozmiarów korzyści itp.

Szerszym zakresem zdolności do czynności prawnych objęte są osoby w wieku od czternastego do osiemnastego roku życia. Jednakże niektóre ich czynności prawne nie mogą być skuteczne bez zgody prawnych opiekunów (np. sprzedaż majątku, zawarcie umowy darowizny). Zgoda taka jest konieczna także do podejmowania innych czynności, z których wypływają określone skutki prawne, jak choćby podjęcie działalności gospodarczej (art. 27, p. 1 k.c.FR *in fine*). Obowiązek wyrażenia zgody, a równocześnie pomocy niepełnoletnim przez przedstawicieli ustawowych, a także prawo kontroli ich działań nie dotyczy (w sensie prawnym) korzystania przez nich z uprawnień wymienionych w art. 26 p. 2 k.c.FR. Zgodnie z jego treścią osoby w wieku od czternastu do osiemnastu lat mają prawo rozporządzać swoim zarobkiem, stypendium i innymi dochodami, realizować swoje prawa wynikające z autorstwa dzieła naukowego, literackiego i dzieła sztuki, wynalazku i innego rezultatu swojej działalności intelektualnej, która podlega ochronie prawnej. Przysługuje im również prawo wnoszenia wkładów do instytucji kredytowych i rozporządzania nimi. Podobnie jak osoby małoletnie, mogą być stroną drobnych czynności prawnych dnia codziennego i innych, które ustawodawca wymienił w p. 2 art. 28 k.c.FR. Ukończywszy szesnaście lat niepełnoletni może zostać członkiem spółdzielni (*кооператив*).

Wskazane w p. 2 art. 26 k.c.FR czynności prawne, podejmowane samodzielnie przez niepełnoletnich w wieku od czternastego do osiemnastego roku życia, stanowią jedynie wyłom w regule podstawowej, uzależniającej ważność czynności prawnych dokonywanych przez nich, od pisemnej zgody ich przedstawicieli ustawowych (art. 26 p. 1 k.c.FR). Przy czym taka zgoda może mieć charakter następczy. Jak podkreślają przedstawiciele rosyjskiej nauki, zasada ta funkcjonuje jedynie w przypadku, gdy czynność prawna podlega notarialnemu potwierdzeniu, jak również państwowej rejestracji. W praktyce wszystkie pozostałe czynności prawne dokonywane są bez zachowania pisemnej formy zgody i w tym kontekście konieczność następczego jej wyrażania w formie pisemnej jawi się jako nonsens. W związku z tym pojawia się postulat

usunięcia z kodeksu cywilnego „podobnego rodzaju niezyciowych, sztucznych zasad obciążających tekst ustawy”²⁹.

Możliwość swobodnego dysponowania przez niepełnoletniego dochodami wymienionymi w art. 26 p. 2 par. 1 k.c.FR może zostać na wniosek jego przedstawicieli ustawowych wyłączona, bądź ograniczona przez sąd, jeżeli istnieją ku temu uzasadnione podstawy (np. nieracjonalne gospodarowanie wynagrodzeniem, wydawanie pieniędzy na rozwiązły tryb życia itp.). W tej sytuacji dysponentem dochodów osoby niepełnoletniej w wieku od czternastu do osiemnastu lat są jego przedstawiciele ustawowi.

Osoby, które pomimo braku przepisanej prawem wieku posiadają pełną zdolność do czynności prawnych, bowiem uzyskały ją w trybie art. 21 p. 2 k.c.FR (zawarcie związku małżeńskiego przez niepełnoletniego) lub art. 27 k.c.FR (emancypacja), traktowane są z woli ustawodawcy jako osoby pełnoletnie. Nie są więc objęte zasięgiem działania norm dotyczących ograniczenia zdolności do czynności prawnych niepełnoletnich, ale regulacją art. 30 k.c.FR, który dopuszcza ograniczenie zdolności do czynności prawnych osób pełnoletnich nadużywających napojów alkoholowych lub środków narkotycznych, co leży u podstaw ciężkiego położenia materialnego ich rodzin. Skutki sądowego ograniczenia tej zdolności są rygorystyczne – od niemożności dokonywania czynności prawnych (oprócz drobnych czynności prawnych dnia codziennego), po niemożność otrzymywania wynagrodzenia, renty i innych dochodów. Rozporządzanie dochodami czy dokonywanie czynności prawnych przez ograniczonego w zdolności do czynności prawnych jest możliwe za zgodą ustanowionego przez sąd kuratora. Odpowiedzialność majątkową wynikającą z czynności prawnych i za wyrządzoną szkodę ponosi jednak wyłącznie sam obarczony ograniczeniem.

Institucję ograniczenia zdolności do czynności prawnych warto postrzegać jako wyraz troski ustawodawcy o rodzinę, a zarazem troski o interesy człowieka, którego zdolność ograniczono, nie zaś jako oddziaływanie represyjno-prewencyjne, walkę z alkoholizmem czy narkomanią. Wydaje się, że tak ścisła formuła art. 30 k.c.FR nie dopuszcza analogicznego jej stosowania wobec osób dotkniętych innymi przypadłościami (uzależnieniami), które także mają bezpośredni wpływ na sytuację materialną ich rodzin.

Jakkolwiek ograniczenie zdolności do czynności prawnych leży w kompetencji sądu, to prawu rosyjskiemu znane są przypadki, gdy zdolność ta doznaje ograniczenia w trybie administracyjnym. Okolicznością uzasadniającą taki

---

²⁹ Zob. Н е ч а е в а, dz. cyt., s. 13.

tryb jest zamiar osoby fizycznej cierpiącej na rozstrój psychiczny prowadzenia działalności zawodowej, związanej ze „źródłem zwiększonego niebezpieczeństwa”. Rozstrzygnięcia dotyczące wspomnianego ograniczenia dokonuje nie sąd, ale umocowana prawnie komisja lekarska³⁰. Podobne kompetencje, jak wspomniana komisja, mają organy opieki i kurateli³¹ wobec osób, które na skutek przeciwwskazań zdrowotnych wyliczonych w Postanowieniu Rządu FR z 1 maja 1996 r. nie mogą stać się stroną określonych stosunków rodzinnoprawnych³².

Granicą ingerencji ustawodawcy w zakres zdolności do czynności prawnych jest nadanie sądowi kompetencji uznania osoby fizycznej za niezdolną (w pełni) do czynności prawnych. Przyczyną wydania takiego postanowienia może stać się stwierdzenie u obywatela (osoby fizycznej) rozstroju psychicznego, wskutek którego nie może on zrozumieć znaczenia swoich działań i pokierować nimi. Trudno zrozumieć motywy, dla których ustawodawca zdecydował się porzucić doświadczenia lingwistyczne twórców poprzedniego kodeksu cywilnego i spośród terminów wskazujących na przyczyny uznania osoby fizycznej za niezdolną do czynności prawnych usunął te najbardziej wyraziste i przekonujące, a pozostałe zastąpił innymi o „łagodniejszym” semantycznie wydźwięku. Zwrot „choroba psychiczna” (*душевная болезнь*) zastąpiony został terminem „rozstrój psychiczny” (*психическое расстройство*). Trudno jednak uznać je za ekwiwalenty znaczeniowe. W pojęciu rozstroju psychicznego nie odnajdziemy też treści terminu „upośledzenie umysłowe” (*слабоумие*), co może powodować utrudnienia na płaszczyźnie stosowania prawa, bowiem norma wpływająca z art. 29 k.c.FR nie obejmuje swoim zasięgiem, jak się wydaje, osób upośledzonych umysłowo, których prawa i interesy wymagają przecież podobnej ochrony, jak osób dotkniętych rozstrojem psychicznym. Można jednak przyjąć, że zwrot „rozstrój psychiczny” ma konwencjonalny charakter, co pozwalałoby pogodzić się z myślą, że jego

---

³⁰ Закон РФ с 2 июля 1992 г., № 3185-16, *О психиатрической помощи и гарантиях прав граждан при её оказании*, ст. 6.

³¹ Zgodnie z art. 34 k.c.FR organami opieki i kurateli są jednostki samorządowe.

³² Постановление Правительства Российской Федерации от 1 мая 1996 г., № 542, *Об утверждении Перечня заболеваний, при которых лицо не может усыновить ребенка, принять его под опеку (попечительство), взять в приемную семью*, СЗ РФ, 1996, № 19, ст. 2304. W myśl tego postanowienia nie może przysposobić dziecka, ani być jego opiekunem czy kuratorem, ani także utworzyć rodziny zastępczej osoba, która np.: choruje na nowotwór złośliwy o dowolnej lokalizacji, jest narkomanem, toksykomanem, alkoholikiem, jest obciążona chorobą, która doprowadziła do inwalidztwa I i II grupy, wyłączającego zdolność do pracy, itp.

zakres znaczeniowy rozszerza się poza znaczenie nominalne, a tym samym mieści się w nim również pojęcie upośledzenia umysłowego. W przeciwnym razie modyfikacja art. 29 p. 1 wydaje się konieczna.

Nie sposób nie zwrócić uwagi na zagrożenia, jakie niesie ze sobą uznanie osoby fizycznej za niezdolną do czynności prawnych. Chociaż twierdzenie, że takie uznanie prowadzi do „śmierci cywilnej” jednostki, jest dalece wyolbrzymione, bowiem pozostają przy niej jej podstawowe prawa i wolności, to z pewnością kreuje ono taką sytuację, w której prawa osoby niezdolnej do czynności prawnych mogą być zagrożone ingerencją podmiotów ustanowionych dla ich ochrony. Istotny jest więc właściwy dobór opiekuna, który w imieniu swojego podopiecznego, zgodnie z art. 29 p. 2, dokonuje czynności prawnych. Stan niezdolności do czynności prawnych trwa do momentu, w którym sąd, ustalając, że odpadły podstawy jej orzeczenia, uznaje osobę fizyczną, co do której takie orzeczenie zapadło, zdolną na nowo do czynności prawnych.

Niewątpliwie jest istnienie silnego związku pomiędzy pojęciem zdolności prawnej a pojęciem zdolności do czynności prawnych, niemniej jednak trudno je utożsamiać. Zdolność prawna jest przyrodzonym fundamentem, na którym mogą być konstruowane poszczególne uprawnienia i obowiązki jednostki, natomiast zdolność do czynności prawnych jest narzędziem prawnym ich realizacji, przez co modeluje sytuację prawną wyposażonego w nią człowieka. Zdolność prawna nie jest cechą normatywną, z kolei zdolność do czynności prawnych wyrażająca się w możliwości podejmowania określonych czynności przez podmiot prawa jest silnie zakorzeniona w przepisach prawa. Nie można wiązać zdolności prawnej, w przeciwieństwie do zdolności do czynności prawnych, ani z wiekiem, ani ze stanem zdrowia osoby fizycznej. Zdolność prawna jest pojęciem statycznym, dynamika zaś jest wpisana w pojęcie zdolności do czynności prawnych.

LITERATURA

- Б е с п а л о в Ю.: Пределы прав несовершеннолетних эманципированных граждан, „Российская Юстиция” 2001, № 8.
- R o z w a d o s k i W.: Gai Institutiones. Instytucje Gaiusa. Tekst i przekład, Poznań: Pręds. Wydawn. Ars boni et aequi, 2003.
- Большой русско-польский словарь, Москва–Варшава: Русский язык, Вездз Повшехна 1986.

- Б р а т у с ь С. Н., И о ф ф е О. С.: Гражданское право, Москва 1967.
- Б р а т у с ь С. Н.: О соотношении гражданской правоспособности и субъективных прав, „Советское государство и право” 1949, № 8.
- Б р а т у с ь С. Н.: Субъекты гражданского права, Москва 1950.
- В е р б е с Я. Р.: Основные проблемы правосубъектности в советском гражданском и семейном праве, Москва 1994.
- К р а с а в ч и к о в О. А.: Юридические факты в советском гражданском праве, Москва 1958.
- К р ы л о в а З. Г, Г а в р и л о в а Э. П.: Российское гражданское право, Москва 2001, 2 изд.
- М е й е р Д. И.: Русское гражданское право, ч.1. По исправленному и дополненному 8 изд. 1902, Москва 1997.
- М о з о л и н В. П.: Гражданский кодекс Российской Федерации. Часть первая. Научно-практический комментарий, Москва: Издательство БЕК 1996, с. 50.
- М у с и н В. А.: К вопросу о соотношении гражданской правоспособности и субъективных прав, „Вестник ЛГУ” 1964, № 17, Выпуск 3.
- Римское частное право. Учебник, ред. И. Б. Навицкий, И. С. Петерский, Москва 1994.
- Н е ч а е в а А. М.: Правоспособность и дееспособность физических лиц как субъектов гражданских прав, в: Субъекты гражданского права, ред. Т. Е. Абова, Москва: Институт государства и права РАН 2000, с. 6.
- О ж е г о в И. Ф. С. И.: Словарь русского языка, Москва: Русский язык 1988.
- С и н а й с к и й В. И.: Русское гражданское право, Москва 2002.
- Гражданское право. Учебник, т.1, 2 ред. Е. А. Суханов, Москва: Издат. БЕК 1998.

ŹRÓDŁA

- Гражданский кодекс РСФСР (Kodeks Cywilny Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Radzieckiej). Opublikowany po raz pierwszy w: „Ведомости ВС РСФСР” 1964, № 24.
- Конституция РФ от 12 декабря 1993 г., ст. 87-88, „Российская газета” от 25 декабря 1993 г.
- Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации и Пленума Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации от 1 июля 1996 г., № 6/8, п. 16; Закон РФ Об оружии, ст. 13.
- Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 4 июля 1997 г., № 9
О применении судами законодательства при рассмотрении дел об установлении усыновления.

ON THE PROBLEMS OF LEGAL CAPACITY
AND THE NATURAL PERSON'S CAPACITY
FOR LEGAL ACTS IN THE RUSSIAN CIVIL LAW CODE

S u m m a r y

The principles of equality in civil law relations as stated in the article 1, section 1 of the civil law code in Russia and the principality of autonomy of the will of both sides formulated in the article 1, section 2, point 1 the civil law code of the Russian Federation are the bases for civil law subjects to profit from authorization which is vested to them. However, in order to accomplish them efficiently natural person should be equipped with a certain potential, which to great extent depends on the will of a legislator. The potential is described by the terms *legal capacity* and *capacity for legal acts*. Any ability is an inborn gift, talent which gives a human being specified powers. The legal capacity should be understood as an innate possibility of a human being to be a subject of law which excludes crediting with normative character. It is groundless to reduce the legal capacity to the category of subject law as well as admitting the possibility of setting limits. Such limits in reality may be applied to only a definite law.

The capacity for legal acts in the view of a legislator, is the ability of a citizen to achieve and carry into effect his civil laws, both creating and executing his duties. Contrary to legal capacity it is restricted depending on eg. the level of physical, psychical and social maturity. The full capacity for legal acts is gained by people who come of age (eighteen years and older) as well as the people who before that age got married or were emancipated at the age of sixteen as a result of getting employed or conducting economic activity. The justified circumstances for limiting the capacity for legal acts of anybody who acquired the full capacity for legal acts is abusing alcohol, taking drugs which leads to financial difficulties of their families. In order to protect the rights of an individual in case of mental disability, the court is entitled to announce the capacity for legal acts of a given person null and void.

Słowa kluczowe: osoba fizyczna, zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych.

Key words: natural person, legal capacity, capacity for legal acts.